

Znaki wiary i wyzwolenia, praca zbiorowa pod red. zespołu: ks. Cz. Szczęsny, ks. T. Bodak, ks. Z. Torba, Lublin 1996, ss. 238 + 168 zdjęć, mapy, Ośrodek Współpracy Lokalnych Kościołów Siostrzanych, Międzynarodowe Centrum „Nadzieja”.

Znaki wiary i wyzwolenia to tytuł ogromnie pożytecznego albumu wydanego z inicjatywy Ośrodka Współpracy Lokalnych Kościołów Siostrzanych i Międzynarodowego Centrum „Nadzieja” kierowanych przez ks. dra Czesława Szczęsnego. Praca adresowana jest głównie do kapłanów, architektów oraz wszystkich zainteresowanych budową kościołów, głównie na terenie byłego Związku Radzieckiego¹. Książkę zrodziła potrzeba czasu, gdy Kościół katolicki przystąpił do odbudowy struktur i świątyń na Wschodzie. Wiele z obiektów sakralnych uległo tam bezpowrotnemu zniszczeniu, a na ich miejsce trzeba budować nowe. Obok koniecznej pomocy personalnej i materialnej zaistniała potrzeba dostarczenia fachowej literatury w dziedzinie planowania i wykonawstwa obiektów sakralnych. Tego zadania podjął się Kościół w Polsce, który w tej dziedzinie ma ogromne doświadczenie; co najmniej 20 lat dokonuje się tu gigantyczne dzieło budowy nowych świątyń. Zdobyte doświadczenie stanowi poważną wartość, którą obecnie Kościół polski dzieli się ze współbraćmi w wierze na Wschodzie podnoszącymi z ruin lub budującymi tam nowe świątynie.

Recenzowane dzieło składa się z trzech części. Pierwsza zawiera podstawowe dane i wymagania stawiane pod adresem budowy sakralnych oraz refleksje duszpasterskie na temat wzajemnego powiązania między procesem budowy świątyni oraz wzrastania wspólnoty parafialnej. Część teoretyczna opracowana została w trzech wersjach językowych: polskiej, angielskiej i rosyjskiej. Część druga to fotografie, przekroje poziome oraz syntetyczne opisy prezentowanych kościołów. Są to najciekawsze kościoły i kaplice z terenu archidiecezji lubelskiej. Całość tej części podzielono na trzy grupy: kościoły duże – liczące ponad 500 m² (15 obiektów), kościoły średnie – 250-500 m² (17 obiektów) i kościoły małe – liczące poniżej 250 m² (31 obiektów). Do tego dołączono trzy przykłady rozbudowy świątyni i jedną adaptację. Ostatnia część zawiera krótki opis trzech projektów kościołów wykonywanych specjalnie jako pomoc dla Wschodu.

Pełne projekty tych obiektów są do otrzymania nieodpłatnie w Ośrodku Pomocy Lokalnych Kościołów Siostrzanych w Lublinie (ul. Prymasa Wyszyńskiego 2, 20-950 Lublin, tel. (081) 743-72-30, fax (081) 281-94). Pod wymienionym adresem jest do nabycia również album.

Album *Znaki wiary i wyzwolenia* powstał dzięki darmowej pracy wielu ludzi, którzy w ten sposób chcą pomóc Kościołowi na Wschodzie. Inicjatywa zasługuje na

¹ Do zadań statutowych Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego należy również animacja szeroko rozumianej problematyki duszpasterskiej wśród Polonii i Polaków w świecie. Stąd często recenzuje się w „Studiach” książki o problematyce pastoralnej.

najwyższe uznanie. Dzięki temu bezinteresownemu zbiorowemu wysiłkowi wielu fachowców książka obciążona jest niezbyt dużymi kosztami, w związku z tym przekazywana będzie nieodpłatnie na Wschodzie w ramach niesienia pomocy.

Na szczególne podkreślenie zasługuje również okładka albumu. Przedstawia ona bowiem postać robotnika z pomnika „Krzyża wdzięczności” powstałego dla upamiętnienia wydarzeń lubelskich z 1980 r. Robotnik z podniesionymi do góry rękami, z których zwisają rozerwane łańcuchy, symbolizuje przemiany, jakie dokonały się w Polsce, a następnie w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

Ks. Edward Walewander

Nieznana korespondencja arcybiskupów metropolitów lwowskich Józefa Bilczewskiego z Andrzejem Szeptyckim w czasie wojny polsko-ukraińskiej 1918-1919, opracował i wydał J. Wołczański, Lwów-Kraków 1997, ss. 210, ilustracje, Wydawnictwo Bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Obrządku Łacińskiego.

To, że listy między obu hierarchami ujrzały światło dzienne dopiero po niemal osiemdziesięciu latach, jest wymownym przykładem niepowstrzymanej w naszym wieku potrzeby obnażania najbardziej nawet zawitych i zwykle przemilczanych okoliczności tworzących dzieje najnowsze. Z pewnością do takich momentów należy z wielu względów przeszłość polsko-ukraińska na terenie tzw. Galicji wschodniej. Rola, jaka w niej przypada obu obrządkom na tym terenie – greckokatolickiemu i łacińskiemu, jest z jednej strony oczywista, zważywszy przechodzącą między nimi granicę etniczną, z drugiej jednak nie do końca zrozumiała, jeśli bierze się pod uwagę ideologię owych wspólnot kościelnych. Nie chcemy się tutaj jednak zastanawiać nad nieskutecznością zasad w obliczu konkretnych lub wymaganych przeciwności. Wystarczy, że zajrzemy za kulisy relacji osób najbardziej miarodajnych, a to właśnie umożliwia nam ta książka, będąca przedmiotem niniejszych rozważań.

Publikacja zasługuje nie tylko na odnotowanie merytoryczne, choć ono ma tu priorytet. Ważna jest także jej ciekawa oprawa edytorska, do czego jeszcze wypadnie wrócić. Warto tu zaznaczyć, iż jest ona drugim tomem w serii A (Materiały i Źródła) Biblioteki Historycznej Archiwum Metropolii Lwowskiej Obrządku Łacińskiego w Krakowie.

Na książkę składa się 40 listów, jakie między sobą wymienili obaj hierarchowie, w tym 22 listy arcybiskupa Bilczewskiego i 18 listów arcybiskupa Szeptyckiego. Pierwszy datowany jest 14 kwietnia 1918 r., ostatni 23 grudnia 1919 r.

Należy podkreślić wartość poznawczą aneksów, których w sumie jest 20. Są tam odezwy obu arcybiskupów, a także jedna odezwa polsko-ukraińska do mieszkańców Lwowa z 2 listopada 1918 r. Znajduje się tu także korespondencja arcybiskupa Bil-